Eyüp'de Tarihi Topoğrafya Araştırmaları: Şeyhülislâm Hoca Sadeddin Efendi Dârü'l-Kurrası

A. Bilgin Turnalı

Eğitimci - Araştırmacı Profesyonel Tercüman Rehber.

Timeo Hominem Unius Libri
(Akino'lu Thomas)*

Giriş -I-

Konumuzu oluşturan bu ilginç yapı, Eyüp Câmii'nin yakınında ve güneyinde, Kalenderhane Caddesi'nin başlangıcında yer almaktadır. Mektupçu Osman Nuri (Ergin) Bey'in 1934 tarihli Şehir Rehberinde Eski Kavaflar (Haffaflar) Sokağı'nın adı geçen cadde ile kesiştiği yer olarak konumu belirlenmekte ise de, Câmi meydanının genişletilmesi sırasında, bu sokak ve üzerindeki kahveler, dükkânlar, arzuhalci kulübeleri tamamen ortadan kaldırılmış bulunmaktadır.

Dârü'l-Kurra, Kur'anı ustalıkla okuyan üstad hâfızların yetiştirildiği dinî bir eğitim kurumudur. Bu hâfızların en kıdemlisine Reis'ül-Kurra denilir ve bu zâtın sarığının kenarına yaldızlı bir yaprak süslemesi konulurdu. Bazı zayıf yazılarda bu bina için Dârü'l-Hadis deniliyorsa da, Hadis'lerin okutulduğu bu tip yapıların konumuzdaki ile hiçbir ilgisi yoktur.

Metin içerisinde geçen M.=Milâdi, H.=Hicrî, R.= Mâli/Rumî harfleri, takvim ilkelerini göstermektedir. V. ise vefat tarihidir.

Bu küçük külliye hakkında şimdiye kadar yazılanlar –aralarında bazı değerli yazarlar olsa da- rahatlıkla söyliyebiliriz ki, körlerin fil'i tarifine benzemektedir.

İlerideki bölümlerde ayrıntılı olarak değineceğimiz bazı kaynak ve makaleleri, şimdilik özet şeklinde belirtmek istiyoruz:

A) Merhum tekkeler uzmanı Cemalettin Server Revnakoğlu'nun (C.S.R.) önemli kaynak dosyalarından, 229 numaralı Dosya;[1]

B) Hadikatü'l-Cevâmi, Hâfız Hüseyin Ayvansarayî, İst.1281;[2]

C) Semavi Eyice, İstanbul'un Ortadan Kalkan Bazı Tarihi Eserleri, Papasoğlu Mescidi hakkındaki bölüm, İst.Üniv. Ed.Fak.Tarih Enst.Der. S: 10-11, İst. 1981;[3]

D) İstanbul Belediye Kütüphanesinde (şimdi Taksim/Atatürk Kitaplığında) daha önceleri incelediğimiz K. 75 numaralı "Tekkeler Esâmisi" adındaki ünlü listede, Yahyâ-zâde Tekkesi diye anılan külliyenin H.1082 (1671-72)'den itibaren sıralanan şeyhlerinin adları ve vefat tarihleri verilmektedir. Bu listenin bir fotokopisinin elimizde olmasına rağmen, biz meşayih (=şeyhler) listesi için, daha geniş bilgiler sunan C.S.R. 229 numaralı dosyaya başvuracağız. Alman Klaus Kreiser Millet Kütüphanesinin eski memurlarından Serhan Tayşi'nin yardımı ile yukarıda anılan listeyi Almanya'da yanlışlarla dolu olarak bastırmıştı.

E) Bandırmalı-zâde Ahmed Münip, Mecmua-i Tekâyâ (=Tekkeler), İst.1307 (1889-90) da, tekke Yahyâ-zâde Tekkesi ve o zamanki şeyhi de Hasib Efendi olarak gösterilmektedir.

F) Hâfız Hüseyin Ayvansarayî, Vefeyat-ı Selâtin ve Meşâhir-i Rical, İst.Üniv.Ed.Fak. yayınları, 2241; yay. Fahri Ç.Derin, İst.1978, s.29.[4]

G) Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C: 8, s.469, İst. 1995; Yahya-zâde Tekkesi. Anonim bir madde olmakla beraber, bu tip tekke yazılarını kaleme alan bir zat bizce bilinmektedir. Konunun çapraşıklığı, kendisini bağımsız bir madde yazmaktan alıkoymuş olacak ki, sekizinci ciltteki özetler arasına bu yazıyı anonim bir biçimde katmıştır. İddialı bir ansiklopedi için oldukça zayıf bir madde oluşturan bu kısa yazı, küçük külliyemizin problemlerini çözmekten uzak olduğu gibi, postnişin (=tekke şeyhi) sıralamasını da verememiş, daha ileride açıklanacak Ebü'l-Hüdâ Efendi evlâdı türbesini de (Sayyâdî-zâdeler) tamamen gölgeli bırakmıştır. Dergimizin önceki sayılarından birinde, Çemberlitaş-Türbe yakınındaki Hamza Paşa Mescidi hakkındaki makalemizde de, aynı ansiklopedinin yine 8 nci özetler cildinde, bu mescidin Peykhane Mescidi ile karıştırılmasına değinmiştik.

H) 11 nci Eyüp Sultan Sempozyumu. Mayıs 2010, baskı: Temmuz 2012; Talha Uğurluel, Bir Mekân – Üç Zaman- Üç Şahıs başlıklı tebliğ, s.78-83. Büyük bir iddia ile kaleme alındığı belli olan bu tebliğ, yazarının çıkış noktasının tutarsızlığı yüzünden, bahis konusu külliyemizin gerçek öyküsünü yansıtmakta çok başarısız olmuş, mevcut problemlere yenilerini eklemiştir.

a) Bir kere, ileride açıklanacak nedenlerle, Saçlı Abdülkadir Efendi isimlendirmesi ve Saçlı Abdülkadir diye bir şahıs isminin tekrarı yanlıştır. Bu zâtın asıl ismi, Şeyhülislâm Şeyhî Abdülkadir Efendi olacaktır. "Saçlı" yakıştırmasının nedenine ileride ayrıntılı olarak değinilecektir.

b) Şeyhî Abdülkadir Efendi'nin babası (s.79) Sivâsî Tekkesi şeyhi Abdürrahim Efendi diye gösteriliyorsa da, bu dahi yanlıştır. İkinci isim olan Abdürrahim Efendi, Şey-

Resim 1: Hazîre kapısı (alçak), Mescid ve türbe, Tekke'nin meşrûta ve mezarlığına açılan cümle kapısı (soldan) 17.07.1976.

hülislâm'ın babası değil amcasıdır. Babası ise Abdülkerim Efendi'dir. Ailenin şeceresi (=hayat ağacı) açıklanırken buna yeniden değinilecektir.

c) Yazar, 2 nci Abdülhamid'in kurenâsından (=yakınlarından) ünlü Ebü'l-Hüdâ Efendi Hz.nin Dârülkurra'nın hemen yanında gömülü olduğunu söyleyerek büyük bir yanlışa düşmüştür (s.82-83). İleride ayrıntılı olarak açıklanacağı gibi, Ebü'l-Hüdâ 2nci Abdülhamid tahttan indirildikten sonra kötü muameleler görmüştü (çürük domates, yumurta yağmuru). Kurenâdan Arap İzzet (Holo) Paşa kaçarak (v.1924) bu tip aşağılamalardan kurtulmuşsa da, Ebü'l-Hüdâ 1909'da Bekir Ağa Bölüğünde sorgulanmış. Büyükada'daki büyük konağında göz hapsinde iken vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine, Serencebey'deki içinde tekkesi olan konağına defnedilmiş; 1937'de de alınan izinle Halep'teki Câmiinin hazîresine (=küçük mezarlık) nakledilmiştir.

d) Aynı yazar, bir tekkenin bağlı olduğu tarikatın fonksiyonlarının nasıl ve nerede icra edildiği hakkında, en ufak bir elemanter bilgiden yoksun olduğundan (s.83), şeyh meşrûtasını ve selâmlığını tevhidhâne (= asıl âyinin yapıldığı mekân) sanarak daha büyük bir yanlış yapmıştır. Kendisinin bu tebliğinin yayınlandığı, XI. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler kitabının kapağındaki eski büyük resmin üzerinde, Darülkurra'nın kubbesinde yazılı, eski Türkçe ile "semâhâne" kaydını herhalde görememiştir. Burada küçük bir açıklama yapmalıyız. "Semâhâne" deyimi aslında Mevlevîlere aittir. Bektaşîlerde "Meydanevi", diğer bütün tarîkatlarda ise "Tevhidhâne" denilmesi eski kullanışlara uygun düşecektir.

e) Yazarın (s.83; ikinci sütun, satır: 4-5),"bugün Rıfaî Tekkesi olarak da kullanılan bu yapının...) ifadesi insanı hayret ve şaşkınlığa düşürmektedir. Kendisi acaba 1925 yılında bütün tekkelerin kapatılmış olduğunu unutmuş mudur? Yoksa bu tekkelerin günümüzde de varlığını devam etmesini özlemekte midir? Bunu kestirebilmek bizim için imkânsızdır.

f) Kendisinin, burada hepsinin açıklanması güç olacak birçok yanlışlarla dolu Eyüp Gezi Rehberi kitabında (Kaynak Yayınları, İstanbul 2011) verdiği imaj daha aydınlatıcı ve öğreticidir.[5] Bu rehberin 178-183 ncü sayfalar arasında küçük külliyemizle ilgili olarak verdiği bilgiler büyük yanlışlarla doludur. 1976 doğumlu, hâlen 37 yaşında olup genç sayılabilecek bir profesyonel rehberin, Horasanî Karyağdı Ali Baba (=Piyer Loti) tepesinden aşağıya doğru inen tarihî mezarlıkta medfun (=gömülü) olan birçok tarihî mezar taşlarını söküp-kırıp atarak, onların yerlerine, gösterişli bembeyaz mermerden aile mezar sofalarını kurduran Modern Türkiye karşıtı kişileri övmeye kalkışması beni dehşet ve hayrete düşürmüştür. Üstelik bu övmeler sırasında Eyüb'ün gerçek ünlülerine ya sıfır veya çok az yer ayırmıştır. Kitabında bestekâr Zekâi Dede Efendi aile makberesinin bir resmini bastırmış, ama ondan bir satır bile bahsetmemiştir! Aynı yazarın internet sitesine girilirse Şam'daki Selimiye Câmii hazîresinde bulunan, son padişah Vahdettin'in (6 ncı Mehmed) mezarı önünde ihtiram duruşunda bulunduğu görülecektir. Bu genç meslektaşıma, 45 senelik eğitimci ve araştırmacı eski bir profesyonel rehber olarak, Şeyhülislâm Dürrî-zâde Abdullah Efendi'nin (1869 İst.-v. 1923 Mekke) fetvâsı üzerine hazırlanmış padişahın idam buyruğuna imza atan Sadrazam ve Harbiye Nâzırı Vekili Damat Ferit Paşa'nın hıyanet dolu saçmalıklarını okumasını tavsiye ederim.[6]

-II-

KÜÇÜK KÜLLİYE'NİN OLUŞUMU ve GELİŞİMİ

Darülkurra'nın kurucusu, ünlü Şeyhülislâm Hoca Sadeddin Efendi (v.M.1599; Ayasofya'da namaza hazırlanırken âni vefat) Yavuz Sultan Selim'in nedîmi Isfahanlı

Hasan Can'ın oğludur. Önemli bir tarih kitabı olan Tâcüttevârih bu zâtın eseridir. İki oğlu da Şeyhülislâm olmuşlardır. Padişah hocalığı da yapmış olan Sadeddin Efendi, 1596 Eğri (=Evlav) seferi sırasındaki Haçova (=Kerestez) savaşında, ürküp kaçmaya kalkan III. Mehmed'e atının dizginlerini sıkıca tutarak engel olmuş, bu sayede yağmaya girişen düşman askerlerinin üzerine hamallar, at uşakları, ahçılar ve ahçı yamakları demir mutfak takımları, kazan levazımatı ve gelberilerle hücum ederek Osmanlı ordusuna bir zafer kazandırmışlardır. Bu, levazım sınıfının gerçek bir kalkışmasıdır.

Yukarıda yerini belirlediğimiz noktaya eskiden Molla Fenârî Bağçesi deniliyordu. Altında eski bir Rum Ayazması mevcut olduğundan, Sadeddin Efendi'nin yaptırdığı Darülkurra'ya önceleri Ayazma Darülkurrası adı takılmıştı.

Ayvansaray'dan bugünkü Eyüp'e uzanan ormanlık alana eskiden Kosmidion deniliyordu. Bu isim, birçok tarihçinin katılımı ile Kilikyalı (Aigai), Arap asıllı Hıristiyan ikiz hekim kardeşlerden (Kosmas ve Damianos)'dan gelmektedir. Roma İmparatoru Diocletianus'un son Hıristiyan katliamında (M.S.287) idam edilmişler, 526 yılında Papa 4. Felix Roma'da rölikleri üzerine adlarına bir kilise yaptırmıştır. Kendileri tedavi sırasında ücret olarak gümüş akçe almadıklarından "Anargyroi" adı ile ünlenmişlerdi.

Eyüp yakınlarındaki kiliselerinin lokalizasyonu için değişik yerler önerilmişse de, değerli sanat tarihçileri Enis Karakaya ve Hayri Fehmi Yılmaz'ın gösterdikleri mahal bizce en güçlü olanıdır. Küçücük bir çocuk iken bestekâr Zekâi Dede Efendi'nin gelini anneannem Naciye Irsoy hanımefendi, bana Eyüb'deki evimizden, üzerinde devamlı çaylaklar uçan güneybatı yönündeki bir yükseltiyi göstererek (orası Hüseyin Paşa bostanlarıdır, çevrede birçok eski kalıntılar ve temeller vardır) demişti. Sonradan, bu Hüseyin Paşa'nın Amcazâde Hüseyin Paşa olduğunu saptamıştım. Eyüp'den güney yönüne uzanan Zal Paşa Caddesi üzerinde bulunan Zal Mahmud Paşa Câmii ile ilginç minber-minareli[7] Silâhî Mehmed Bey Mescidi'nin batı gerisin-

Resim 2: Dârülkurra, gerisinden, 10.11.1973.

deki yükseltilerde, şimdiye kadar pek dikkat çekmemiş epey subasman ve Bizanten temel kalıntıları mevcuttur.[8]

Kosmidion, yukarıda da belirtildiği gibi, ormanlık bir avlak yeri iken, Doğu Roma İmparatorlarından Inci Leon (M.S.457-474)'un oralarda bir av köşkü yaptırdığı bilinir.

Burada detaylarına giremiyeceğimiz bazı kaynaklardan, özellikle Arap gezgini Herevî (v.M.1215) ve Fatih'in Eğriboz (=Euboia) seferinde esir düşen Vicenza'lı genç Angiolello'nun anılarından, Eyüp Câmii çevresinde de hafakan (panik atak) illetine karşı kullanılan bir diğer ayazma olduğunu öğreniyoruz.

Demek ki, değinilen ormanlık avlak yeri, sonradan ayazmalar ve herhalde manastırımsı dini yapılarla ve çevre mezarlıklarıyla dolmuş sık ağaçlıklı (=Evliya Çelebi'nin **"hıyabân-ı ormanistan"** dediği) ve oldukça sulak bir arazi parçası idi.

Hoca Sadeddin Efendi'nin Şeyhülislâm olan oğlu Mehmed Efendi, M.1615 yılında taun'dan (veba veya diğer bir ağır salgın hastalıktan) vefat etmişti. İkinci oğlu yine Şeyhülislâmlık yapan Mehmed Es'ad Efendi (v. M.1623-1625?) II nci (Genç) Osman'a (V.M.1622) nasihatler etmiş, fakat dinletememiştir. Bu zât, Halvetiyye'den Kastamonulu Şeyh Şa'ban Efendi'ye, babasının Darülkurrasını zâviye (tekke) olarak tevcih etmiştir (vermiştir). Her üç Şeyhülislâm'ın gayet iri, silindirik mezar taşları bugün eski Darülkurra'nın önünde, açıkta görülebilir.

Adı geçen Mehmed Es'ad Efendi, artık tekkenin tevhidhânesi olarak kullanılmaya başlanan Darülkurra'nın yan tarafına dervişler için hücreler bina etti. Ayrıca bir de şeyhler için bir meşrûta (Beyt-i mahsus; selâmlık ve haremi de barındıran özel ev) dahi ilâve eyledi.

C.S. Revnakoğlu'nun anılan dosyasında çok ilginç bir kayıda rastlanıyor: *"Bu dergâhın en eski adlarından biri de Saçlı Musa Tekkesi'dir"*. Sonradan Şeyhî Abdülkadir Efendi'ye ilgisiz ve mantıksız bir "Saçlı" lakabı takılmasının asıl nedeni de bu olabilir diye düşünmekteyiz, bu Saçlı Musa adına tekkenin şeyhleri listesinde rastlanamıyor. Bu zât, belki de ünlenmiş bir serzâkir (zikr edenlerin başı) olabilir.

Yerimizin darlığından ve yazımızı gereksiz bir sürü dipnotlarına bağlamak istemediğimizden dolayı, eski kaynaklarda Şeyhî Abdülkadir Efendi hakkında Saçlı Abdülkadir diye bir ifade kullanılmadığını ifade etmekle yetiniyoruz.

Konumuzla ilgisini daha ileride açıklayacağımız Şeyhî Abdülkadir Efendi, çok önemli âlimlerle dolu bir aileden (Müeyyed-zâdeler) gelmektedir ve o da adı ünlenmiş bir Şeyhülislâmdır (H.920 veya 922/V.997 veya 1002/ Vefatı: M.1593-94). Doğum ve ölüm tarihleri kaynaklarda karmakarışıktır.[9]

Aile Divriği'li Evren'den (Evran) başlamakta ve sırası ile şöyle devam etmektedir:

Evren (Evran) Divriği

Zeyneddin Siyavuş Divriği

Yâr Ali Çelebi (Amasya Yâkut Paşa zâviyesi)

Aynı zâviyeden Divriği-zâde Şemseddin Müeyyed Çelebi

Aynı zâviyeden Alâeddin Ali Çelebi (Üç oğlu vardı):

1- Şeyh Abdülkerim Hacı Efendi (Şeyh Kerim Hacı El-Müeyyedî) (V.H.944)

Oğlu Şeyhülislâm Abdülkadir Şeyhî (V.H.1002)

Torunu Abdürrahim Çelebi (V.H.1002)

2- Hacı Çelebi veya Hacı Halife adları ile tanınan Şeyh Abdürrahim Efendi (V.H.944)

Oğlu Eyüb Ali'si[10] (Ali Çelebi)

Genç iken vefat eden diğer oğlu

Torunu Müderris Alâeddin Efendi

3- Rumeli Kazaskeri Müeyyed-zâde Abdurrahman Hatımî Çelebi (V.H.920-22)

Kısaltılmış aile ağacından kolayca anlaşılacağı üzere, Şeyhî Abdülkadir Efendi'nin babası Şeyh Abdülkerim Hacı El-Müeyyedî'dir. Eski ve yeni kaynaklarda sık-sık karıştırılan bir husus, Abdülkadir Efendi'nin amcası Şeyh Abdürrahim Efendi'nin (Hacı Çelebi) bazan Şeyhî'nin babası olarak gösterilmesidir. Kanaatimizce sunduğumuz aile ağacı en doğru resmi vermektedir. Belki, her iki kardeşin vefat tarihinin H.944 olarak sunulması, bu büyük ve geniş aile ağacının çok kimseyi hatalara sürüklemesinin bir nedenidir.

Şimdi, Şeyhülislâm Şeyhî (=babasından dolayı) Abdülkadir Efendi'nin küçük külliyemizle olan yakın ilgisine geçebiliriz.

Hadîka I/269'da Şeyhî Abdülkadir Efendi'nin babası yine yanlış gösterilmekle birlikte şöyle denilmektedir:

*"Mescidin bânisi (*kurucusu) *Şeyhülislâm Abdülkadir Efendidir ki Şeyhî Abdülkadir Efendi denmekle mâruftur. Pederi Şeyh Abdürrahim Efendi Sivâsî Tekkesi şeyhi idi. H.944 tarihinde vefat ettikte, mahdum-u mükerremleri* (oğlu) *Şeyhî Efendi, Abdürrahim Efendi mescid-i mezbûrun tahtında (*altında*) olan türbeye defnedildikten sonra bu mescidi türbenin üzerine bina eylemiştir."*

Şu halde, konumuzu oluşturan Darülkurra'nın ön tarafına, yani Kalenderhâne Caddesi'nin kenarına (ve ünlü Melâmîlerden Lâlî-zâde Abdülbaki Efendi Sıbyan Mek-

Resim 3: Halvetî 2nci Şaban Efendi (Şeyh) taşı, H. 1082/M. 1671-72. 17.07.1976.

Resim 4: Şeyh Büyük Hasib Efendi taşı, H. 1250/M. 1834-35. 17.07.1976.

tebi'nin karşısına) babası için bir türbe yaptıran Şeyhî Abdülkadir Efendi, bu türbe üzerine bir de mescid bina ettirmiştir. Zamanın harabiyetine uğrayan bu mekânın kat araları yıkılmış ve talihsiz yapının hiçbir özelliği kalmamıştır.

Önce Darülkurra, sonra da tekke olan kubbeli küçük bina, günümüzde Saçlı (!?) Abdülkadir Câmii olarak kullanılmaktadır. Alttaki eski bodrum katı da hayasızlık nümunesi olarak şimdi WC hizmeti görmektedir. Hemen yakınındaki genel yüznumaralar ne işe yaramaktadır, bilinmez.

Eski mesai arkadaşımız, Vakıflar Müzeler Şefi merhum Kemal Elker, bu bodrumdan çok eski kûfi yazıların, 1963-64 yıllarında Vatan Caddesi'ndeki Vakıflar Hat Sanatları Müzesi'ne teşhir amacı ile kaldırıldığını söylerdi.

10 Kasım 1973 günü yaptığımız incelemede, adı geçen câmiin müezzini Hüseyin Ocak, eski Darülkurra'nın önündeki ara katı yıkılmış mescidin altında bulunan türbedeki mezarları bize göstermiş ve bunlardan Darülkurra tarafındakini Şeyhî Abdülkadir, diğerini de Sivâsî Tekkesi Şeyhi Abdürrahim Efendi olarak tanımlamıştı. Ancak orada bir üçüncü kabir daha vardı.

Bu durumda, her ikisi de H.944 (M.1537) yılında ölmüş gibi gösterilen Şeyh Hacı Abdürrahim ve Şeyh Hacı Abdülkerim Efendi kardeşler, işi adamakıllı karıştırmaktadır.

Zâten, bu altı türbe üstü mescid olan şirin yapı,1956 Kasımında Şişli Câmii'nin mimarı Vasfi Egeli tarafından ihya (!?) edilmek üzere imha edilmiştir. Bu mescid'e fevkanî (üst yapı) olduğu için bir merdivenle çıkılıyormuş. 24 Ağustos 1974 tarihindeki incelememizde, büyük dedem Zekâi Dede Efendi-zâde dedem Reisü'l-kurrâ Hâfız Ahmed İlhâmî Irsoy'un hâfız olarak yetiştirdiği, Eyüb Câmii'nin önceki Baş imamı Hâfız Ahmed Arslanlar, bu işlemi (imha) olarak nitelendirir. Mescidin ahşap, cumba taklidi minaresi de bu meyanda yıktırılmıştır.

Yapının örtü sistemi ve ara katı çökme tehlikesine karşı cascavlak bir duruma sokulurken, alt kattaki türbede duran harap vaziyetteki sandukalar da kaldırılmış, sadece kabirlerin kaide kısımları bırakılmıştır.

Eyüb'deki hemen-hemen bütün türbelerdeki sandukaların önlerinde eskiden mevcut olan sanduka önü levhaları, zamanında hiçbir sıralama ve tesbit yapılmadan Vakıflar'ın teberrükat ambarına boca edildiğinden, buralarda kimlerin yattığı maalesef müneccimlerin (yıldızlara bakarak karar veren) himmetine kalmıştır!

Bu durumda, eski mescidin altındaki türbe kısmında bulunan üç kabir bakiyesinin, Şeyhî Abdülkadir Efendi+babası Şeyh Abdülkerim Hacı El-Müeyyedî ve amcası Sivâsî Şeyhi Abdürrahim Hacı Çelebi El-Müeyyedî Hazretlerine ait olduğu şüpheli tahminini (!?) yapmaktan başka bir mantıklı yol bulamamaktayız. Aşağıda Sivâsî Tekkeleri hakkında da kısa bilgi verilecektir.

Kalenderhâne Caddesi ağzından, sırtımızı Lâlî-zâde Abdülbâki Efendi'nin Sıbyan Mektebi'ne vererek küçük külliyeye bakarsak, soldan sıra ile nevzuhur ve uydurma Saçlı Abdülkadir Câmii (?!)'nin küçük giriş kapısı, eskiden iki katlı olan altı türbe, üstü asıl Şeyhî Abdülkadir Mescidi'ni oluşturan, ara katı yıkılmış ve kişiliksiz hâle sokulmuş küçük külliye, bunun gerisinde kubbesi görülen eski Darülkurra (sonra tekke, daha sonra câmi), sağ tarafında külliyenin küçük kapısı ve ve daha sağda ön cephesi mezar taşları ile dolu hazîrenin (küçük mezarlık) tam ortasında eski tekkenin ahşap harem-selâmlık ve derviş odaları bölümüne açılan ana kapı.

Giriş kısmındaki H/d paragrafında açıklandığı üzere, bir tekkenin müştemilâtı ve

fonksiyonları hakkında en ufak bir fikri olmayan yazar, bugün mevcut olmayan iki katlı ahşap yapının (tekke müştemilâtının) 1930'larda yıktırıldığını ve burasının asıl tekke binası olduğunu (??) ifade etmektedir. Eski bir Eyüp'lü olarak bu binanın 1955'lerde durduğunu ve iki şoför kardeşin (Fehmi ve Hasip) burada oturduklarını bilmekteyiz. Hayatı fecî bir şekilde sona eren Hasip eski arkadaşımızdı ve çalıştırdığı takside devamlı olarak klâsik batı müziği teypleri çalardı. İsmini de bu tekkenin şeyhlerinden biri olan Hasib Efendi'den almıştı.

İzin alamadığımız için yayınlamadığımız bir resimde (bkz. XI. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler Kitabı, 21-22 Mayıs 2010, baskı: Temmuz 2012, kapaktaki arşiv resmi-1900'lü yılların başı-) külliyenin eski konumu açık olarak gösterilmektedir.

Kalenderhane Caddesi'nin bozuk ve çamurlu zemini, bakış açısına göre solda (mescid-i şerîf-altı türbeli) ve kübik-ahşap minaresi –genç bir müezzin ezan okuyor-; gerideki eski Darülkurra'nın kubbesi üzerinde (semahâne yazısı – yazar bundan hiçbir şey anlıyamamıştır), sağ tarafta parmaklıklı hazîre duvarı, gerisinde mezar taşları ve iki katlı ahşap tekke müştemilâtı, tam ortada kitâbeli, kırma çatılı, küçük bir cümle kapısı. Kapının önünde fesli ve kötü kıyafetli iki kişi (herhalde bevvap-kapı hizmetlisi) Mâhir ve Tâhir Efendiler. Onlara doğru yürüyen şişmanca Zâkir Efendi, biri erkek öbürü kız iki küçük çocuk ile. Resimdeki herkesin pabuçları çamurludur. Bu resim perişan durumda bir arpalık hâline gelen ve meczuplarla dilencileri barındıran tekkelerin 1925 yılında niçin kapatıldığı hakkında güzel bir fikir vermektedir. Adı geçen yazar ise bu günlere özlem duyduğunu maalesef sık-sık yazılarında belirtiyor.

Adı geçen hazîreye bir kamyonun çarpıp oraları perişan etmesi, yazımızın I/Giriş bölümündeki © maddesinde değinilen, S.Eyice hocamızın makalesinde açık olarak anlatılmaktadır:

Resim 5: Ebülhüdâ Efendi'nin yıkık kütüphanesi ve çocuklarının yıkık türbesi önünde: Eyüp Camii Baş İmamı Hâfız Ahmed Arslanlar (solda), Eski Eser Uzmanı merhum Şinasi Akbatu (sağda), geride Eyüp Câmii'nin minâresi. 24.08.1974

"Bugün perişan bir halde olan bu geniş hazîrenin cadde üzerindeki bir kısmının duvarı ile içindeki mezarların bir kamyonun çarpması sonunda yıkılmış ve parçalanmış olduğunu gördük. Bunların tamiri hususunda 1979'da hiçbir teşebbüs yapılmamıştı."

Şeyhî Abdülkadir Efendi'nin eski ve asıl mescidinin cascavlak ortada kalmış türbeli alt katının üç penceresi lokmalı demir parmaklıklarla örülü olup, ara zeminsiz üst katın (asıl mescid) üç penceresi ise sivri kemerli olarak müessir fiile uğramış mağdurlar gibi kör gözlerinden bize bakmaktadır.

Bu karışık aile ilişkilerini bir tarafa bırakarak, şimdi yukarıda açıklanan tekkenin, Revnakoğlu'nun dosyasında sırası ile yazılan şeyhlerini kısaca gözden geçirelim.

Hoca Sadeddin Efendi'nin ikinci oğlu Mehmed Es'ad Efendi'nin, Kastamonu'lu Halvetî Şeyhi Şa'ban Efendi'ye ba-

basının Darülkurrası'nı zâviye (=tekkenin tevhidhânesi) olarak tevcih eylediğini (=verdiğini) ifade etmiştik.

Halvetî Şeyh Şa'ban Efendi (V.H.977/M.1569-1570)

Şa'ban Efendi'nin halifesi bir başka Halvetî Şa'ban Efendi[11] (V.H.1082/M.1671-72)

oğlu Sünbüliyye'den Yahya Efendi[12] (V.H.1109/M.1697-98) (Tekke'nin Yahya-zâde adı bu zattan gelmektedir.)

oğlu Mehmed Sadeddin Efendi (Halvetîyye-i Şemsîyye'den) (V.H.1205)

Vekâleten Edirneli Şeyh Hacı İbrahim Efendi (V.H.1211)

Rıfâîyye'den Şeyh Büyük Hasib Efendi (40 sene şeyhlik yapmıştır) (V.H.1250/M.1834/1835)

Vekâleten Şeyh Hacı Mehmed Rıza Efendi (V.H.1282/M.1865)

Büyük Hasib Efendi'nin oğlu Şeyh Mehmed Emin Efendi (V.H.1303/M.1885-1886)'nin oğlu ve Halîfesi Hâfız Yahya-zâde Şeyh Mehmed Hasib Efendi (Harîrîyye ve Sayyadîyye'den- Rıfâi kolları), Tekke'ye adını bırakmıştır. Meclis-i Meşâyih üyesi olup Şeyhülislâmlıkta Evrak Kalemi Mümeyyizliği ve Müdür Muavinliği yapmıştır. (V.H.1329-R.1327/M.1911[13])

1911-1925 yılları arasındaki şeyhlik durumuna gelince; bu hususdaki tamamlayıcı bilgiler, Eyüb'de sık-sık temas ettiğimiz iki eski Şeyh tarafından sağlanmıştır. Biri, Eyüb-Eskiyeni'de Hâkî Baba Kadirî Tekkesi'nin son şeyhi merhum Hüseyin Nazmi Ceylânoğlu Efendi; öbürü Eyüb-İslâmbey'de Bedevî Tekkesi'nin son şeyhi sayılan merhum öğretmen İ.Hakkı Kırmızıtaçlı (Efendi). Her ikisinin de verdiği bilgiler diğerinkini tamamlamaktadır (1976 yıllarında):

"Hasib Efendi vefât edince boş kalan meşihate (=şeyhliğe) Arasta Tekkesi Şeyhi Sâdık Efendi bir süre vekâlet etti. Sonra Hasib Efendi'nin oğlu Şaban'a hilâfet (=halifelik) verdi. Fakat bu oğul ilgisizdi.

Bu Şaban Bey (eskiden Efendi) Rumelihisarında oturuyormuş ve Sultanahmet Yüksek *Ticaret Okulu'ndan emekli imiş. Kendisine bu eski dergâh (tekke) ile ilgilenmesi hatırlatıldığında* (1973'ler) *ne post,* ne *tâc kaldı diyerek hiçbir şey yapma niyetinde olmadığını açıkça belirtmiş."*

Vakıflar İdaresi'nin eski eserler uzmanı rahmetli İsmail Fâzıl Ayanoğlu'nun eski notlarından izni ile elde ettiğimiz vakfiye özetinde aynen şöyle denilmektedir:

"Bu özet sonradan derlenmiş olmakla beraber, M.1623-25 yıllarında vefat ettiği bilinen, Şeyhülislâm Hoca Sadeddin Efendi'nin ikinci oğlu Mehmed Es'ad Efendi'nin babasının Darülkurrası'nı Kastamonu'lu Şeyh Şa'ban Efendi'ye zâviye (=tekke) olarak tevcih etmesini (vermesini) ve çevredeki tekke müştemilâtını gayet açık olarak göstermektedir."

[Vâkıf'ın –vakıf yapanın- H.1032 tarihli kayıtlı vakfiyesinde –vakıf senedi- Eyüb'de Darülkurra ve tahtında –içinde- tevhidhâne –ayin yapılan mekân- ve hariminde –çok yakınında- zâviye- derviş odaları- olmak üzere 8 bâb (=kapı) ve ittisâlinde –bitişiğinde- şeyhin süknâsına mahsus –oturması için- bir bâb hâne –ev- binâ ve vakfederek meşihatini –şeyhliğini- ve menzil-i mezbûr'un -anılan binaların- süknâsını –oturma hakkını- müstahak –gerekli koşulları sağlıyabilen- bir zâta –kişiye- şart etmiştir.]

-III-

EBÜ'L-HÜDÂ PROBLEMİ

Şimdi sıra, konumuz olan tekkeye birçok ekler yaptırıp onarımlar icra eden, Abdülhamid II'nin yakın dostu Sayyâdî-zâde Ebü'l-Hüdâ Efendi'ye gelmiş bulunmaktadır (1850-1909 M.). Bu zât ve yaptıkları ile ilgili bilgiler ve yorumlar tam bir karmakarışıklık içinde olup, asıl körlerin bir fil'i tarifine bunlar uymaktadır.

Önce adamcağızın ismine bakalım.

Aslâ Hudâ dememek gerekir (hı,de,elif); o Tanrı'nın ismidir, bu Hüdâ'dır (he,de,ye). Doğru yolu, yâni hidâyeti gösterenlerin başı, reisi, babası gibi.

Adamın mezarını İstanbul içinde dolaştırdıklarını okuyunca, inanın bu satırların yazarına gülmek geliyor.

Peygamber sülâlesinden geldiği sık-sık belirtilen Ebü'l-Hüdâ Efendi, son şeyh Hasib Efendi ile de çok yakın dost idi. Dergâhı, R.1310/M.1894 büyük depreminden sonra kendi kesesinden genişleterek onartmış (1895), ayrıca eski Darülkurra'nın yan tarafına ailesine (çocuklarına) ait bir türbe ile bir de genel kütüphane yaptırtmıştır. Bu taş türbenin üzerindeki Rıfâî tarikatine mahsus gösterişli tâc, uzaklardan bile görünürdü. Rıfâîyye'nin Harirîyye koluna bağlı olan Hasib Efendi'ye, Ebü'l-Hüdâ, teberrüken (zahmetsizce, uğurlu olması düşünülerek) Sayyâdîyye kolundan icâzet vermişti.

Türbede Ebü'l-Hüdâ Hazretleri'nin yattığı iddiası çok komiktir. Eyüb Câmii'nin adı geçen baş imamı Hâfız Ahmed Arslanlar'ın bizlere anlattığı bir anıya göre, 1957'lerde güzel, 40 yaşlarında bir Arab prenses (?) simsiyah bir manto ve siyah bir araba ile câmie gelmiş ve Eyüb'ün eskilerini soruşturmuş. Ebü'l-Hüdâ'nın mezarını arıyor ve onun Eyüb'de gömülü olduğu hususunda ısrar ediyormuş. İşin garibi, bazı eski Eyüblüler de hazret'in Beşiktaş'ta Yahya Efendi hazîresinde olduğunu sanıyorlarmış (!?).

Hâfız Ahmed Bey, tanıdığı eski Eyüblülerden Sofular (Eyüb) Ali Çavuş Câmii müezzini Saim Ezer Efendi'yi[14] çağırtmış. O da türbe ve kütüphaneden arta kalan kırık ve ters çevrilmiş taşlarla dolu sofayı işaret etmiş.[15]

Talha Uğurluel'in, yukarıda Giriş/H bölümünde kritiği yapılan tebliği ile merhum M. Nermi Haskan'ın Eyüp Tarihi'nde (T.Turing İşletmesi Vakfı y., İst. 1993, s.39) verdikleri araştırma sonuçları, bu kırık taşlarda Ebü'l-Hüdâ ismine rastlanmadığı yolunda bir hükme vardırdığı halde, akraba ifadelerinden (?) söz açılması gerçekten trajikomiktir. Bu akrabanın kimler olduğu, ne zaman geldikleri, bilgilerinin hangi sağlam temellere dayandığı daima sisler içinde bırakılmaktadır.

Yukarıda gösterilen tebliğde, 2004-2005 yıllarında, bahsi geçen bütün yıkıntıların ve molozların kaldırılarak, Vakıflar'ın ve Anıtlar Kurulu'nun izinleriyle türbe ve kütüphanenin yeniden ihya edildiği anlatılmıştır. Ebü'l-Hüdâ Hazretlerinin kütüphane kitâbesi (H.1313/M.1895), bugünkü câmiin içinde, kapı üzerinde duruyor.

Giriş/H bölümündeki tebliğde "türbenin içindeki üç kabrin, Ebü'l-Hüdâ'nın akrabası oldukları düşünülmektedir" deniliyorsa (!?) da, bunlar adları bizce bilinen Sayyâdîzâdeler olup üçü de Ebü'l-Hüdâ'nın çocuklarıdır. 1909'da vefat eden (aşağıda bu vefatı detayları ile ikinci kez açıklayacağız!) Ebü'l-Hüdâ'nın muazzam bir merasimle (!?) sofanın giriş kapısı önündeki yolun kenarına defnedildiği, yer seviyesinin be-

tonla yükseltilmesi sonucu kabrin betonun altında kaldığı sayın Talha Bey'in inanılmaz yakıştırmalarından sadece birisidir. Abdülhamid II tahttan indirildikten sonra, kurenâ'dan (yakınlarından) sayılan Arab İzzet Holo'nun yurt dışına kaçtığını, Ebü'l-Hüdâ'nın da çürük domates ve yumurta yağmuruna tutulduğunu yukarıda açıklamıştık. Hangi muazzam merasim Talha bey?? Siz lütfen biraz târih okusanız!..

Bahis konusu türbenin içinde kalan üç kabrin, Ebü'l-Hüdâ'nın çocukları olduğunu söylemiştik. Bunlar, oğulları:

- Seyyid Ahmed Serâceddin,

- Seyyid Mehmed Nureddin Beyler ve

- Kızı Seyyide Nuriye Hanım'dır.

Peygamber sülâlesine bağlı oldukları bilindiğinden, adlarının başına Seyyid ve Seyyide konulmaktadır. Adı geçen zâtın diğer bir oğlu da Şura-yı Devlet'te çalıştığı bildirilen Seyyid Hasan Hâlid Bey olup, mezarı burada değildir.

Ebü'l-Hüdâ'nın Beşiktaş-Serencebey'de mükellef bir konağı ve bunun içinde de kendi tekkesi vardı. Daha önce oturduğu Beşiktaş-Abbasağa Mahallesindeki ev kendisine küçük gelince, bu konak 1889'da dayanıp döşenerek kendisine verildi. Vefâtının ardından bu emlâk Darüşşafaka'ya devredilmiştir.

Merhum mesai arkadaşımız Kemal Elker, buradaki mektepte okuyan, Fatih Millet Kütüphanesi'nin eski memurelerinden sarıya boyalı saçlı, yaşlı Dağıstanlı Hayriye Nahabaş'ı tanıyordu. Yine bu kütüphanenin eski memurlarından Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin dip torunu Suud Yavsî Ebussuudoğlu'ndan da Kemal Bey bizlere söz açmıştı. İsimleri unutulmuş bulunan bu iki eski memuru, yakınımız olan aynı kütüphanenin müdiresi Melek Gençboyacı'ya tanıttık. Maalesef ellerinde bu hususta hiçbir kayıt yokmuş.

Kemal Beyin güçlü hâfızasına güvenerek devam ediyoruz. *"Hazret'in Kuruçeşme civârında bir yalısı da vardı. Büyükada-Nizam'da büyük ve çok süslü konağı 1966-68'lerde yandı. Abdülhamid II'nin devrinde büyük nimetlere gark olmuştu. Meclis-i Meşâyih (=Şeyhler Kurulu) reisliği yaptı. 1878 yılının son aylarında tekrar Halep'ten İstanbul'a döndü. 1879'da Anadolu Kazaskeri, 1885'de de kendi ısrarı üzerine Rumeli Kazaskeri oldu. Meşrutiyet'in ilânı üzerine Arab İzzet (Holo) Paşa kaçarak kurtuldu (V.M.1924- Avrupa'da). Ebü'l-Hüdâ kaçamadı; [müneccimbaşı-büyücü-yılancı] haykırışları arasında çürük domates ve yumurta yağmuruna tutuldu; çok hakaret gördü. Önce Bekir Ağa Bölüğü'nde sorgulandı ve Büyükada'daki köşkünde göz hapsine alındı. 28 Mart 1909'da orada vefat etti. Sessizce Serencebey'deki köşkü'nün ve içindeki tekkesinin hazîresine defnedildi. 1937 yılında izin alınarak naaşı Halep'de yaptırdığı külliyenin hazîresine, babası Hasan Vâdi ve kardeşi Abdürrezzak'ın mezarlarının yanına nakledildi."*

Kemal Bey'in bu değerli anılarına başka bir kaynaktan güçlü bir destek bulmak amacı ile yıllarca çalışmıştık.

TDV İslâm Ansiklopedisi'nin, Cild: 36, İst.2009, s.217-218'inde, Prof.Dr. Şit Tufan Buzpınar'ın (Fâtih Üniv.Fen-Ed.Fak.'den) yazdığı "Sayyadî" maddesinde aradığımız desteğe kavuştuk. Ancak itiraf etmeliyiz ki, bu maddeye ulaşabilmemiz hiç de kolay olmadı. Ebü'l-Hüdâ adından Sayyadî maddesine erişebilmek, bayağı dikkat ve sabır istemektedir.

Adı geçen profesörün değerli incelemesinden, Ebü'l-Hüdâ'nın Hama-Halep arasındaki Maarretün-Nu'mân kasabasının Hânşeyhûn köyünde doğduğunu, künyesinin Ebü'l-Hüdâ olduğunu ve Halep'te câmi, konak, zâviyeden oluşan külliyenin hazîresine defnedildiğini öğrendik.

Darülkurra'nın ve tekke'nin haziresinde gömülü birçok ünlünün mezartaşlarını başka bir yazıya bırakmak zorundayız.

Bu uzun incelememiz burada sona ermektedir. Okuyucu sivri dilimizden rahatsızlık duydu ise, kendilerinden özür dilemekteyiz. Ancak eski bir Eyüp'lü olarak, meydanı desteksiz atanlara bırakmak istemedik.

Sözlerimizi, büyük şâir Nâzım Hikmet'in 1935 yılının 7 nci ayında yazdığı *"Bir Provokatör Üstünde Hiciv Denemeleri"* başlıklı şiirinin son dört dizesi ile bağlamak istiyoruz.

"O, şahlanmış bir kavga atı" "Kalın kabzalı bir savaş kılıcıdır" "Bu ata atlıyacak yürek" "Ve bu kabzaya bilek gerek..."

(Aylık Aydabir Dergisi'nden...)

NOTLAR

* Tek kitaplı insandan korkarım.

1. Bu çok önemli arşiv, önceleri Galata/Kulekapısı Mevlevihânesi kütüphanesine bağışlanmış iken, şimdilerde –aldığımız haberlere göre- Süleymaniye Kütüphanesine gönderilmiş bulunmaktadır (2007).

2. *"Câmiler Bahçesi"* adı ile bilinen bu değerli kitap, İstanbul ve yakın çevresindeki hemen bütün câmi, tekke ve bağlı yapıları tek-tek gezerek 18 nci asır sonlarında yazma olarak kaleme alan Ayvansaraylı Hâfız Hüseyin Efendi'nin eseridir. Daha sonra bunu tamamlayan zeyilleri de yazılmıştır. Bu değerine karşın, adı geçen basma kitapta, kimin tarafından yapıldığı tam kestirilemiyen birtakım hatalar da mevcuttur. Konumuzu oluşturan –daha sonraki ismiyle- Şeyhülislâm Tekkesi de Eyüp'ün Arpaemini (Babahaydar yakını) semtindeki bir diğer Şeyhülislâm Tekkesi ile karıştırılmıştır. Bütün zeyilleri içeren bir Hadika baskısı, yeni harflerle Ahmed Nezih Galitekin tarafından yayınlanmış bulunmaktadır.

3. S.196-203: Değerli hocamız bir yan ürün olarak ele aldığı Hoca Sadeddin Efendi Dârü'lkurrası, Saçlı Abdülkadir Efendi Mescidi, Yahya Efendi Tekkesi...gibi karışık isimlendirmeler karşısında tam ve aydınlık bir sonuca varamıyarak, sayfa 201, dn.17'de aynen şöyle demektedir:

"Bu isimlendirmelerin birbirine girift bir durumları vardır ve bu konu etraflıca araştırılıp, aydınlatılmağa muhtaçtır."

Eyüp semti ve eserleri ile ilgili olarak, aileden ve çocukluğumuzdan gelen derin bir merakın meyveleri sayesinde, biz bu problemi çözmek üzere yola çıkmış bulunuyoruz.

Hocamızın, bu karışık isimler probleminde yanlışa sevkedildiği bir başka nokta (s.200, dn.17), *"Sadeddin Efendi, burada Saçlı Abdülkadir dergâhına (=tekkesine) komşu bir*

darülkurra yaptırtmıştır" cümlesidir. Halbuki, esas olan darülkurradır ve diğer yapılar daha sonra *bu* darülkurra'ya eklenmişlerdir.

4. Burada, vezirlerden iken, ebced hesabı ile H.960 (M.1552-53) tarihinde vefat ettiği bildirilen Papasoğlu Mustafa Paşa'nın, Hoca Sadeddin Efendi'nin kayınpederi olduğu belirtilir. Ancak Sicill-i Osmanî'de bu paşa yoktur. Mezarı da konumuz olan küçük külliyenin hazîresinde bulunamıyor.

5. Büyük yanlışlardan birini, sadece bir fikir vermesi amacı ile burada belirtiyoruz. Bazı sıbyan mekteplerinin altındaki ilk katta bir sebil bulunabilir (s.209). Buna sebilli sıbyan mektebi deriz. Üstad, burada terminolojiye yeni bir kavram getirmiş (!?) ve sebilküttap diye bir terim uydurmuştur. Küttap, bilindiği gibi kâtiplerin çoğuludur, "Reisülküttap" gibi. Kütüp de kitaplar demektir, kütüphane yetkilisine "Hâfız-ı kütüp" denilirdi. Bu saçma ve uydurma terimin hiçbir mantıklı açıklaması olmadığı gibi, Arapça bildiği söylenilen bir profesyonel rehber için ciddi kuşkular uyandırmaktadır. Bu Eyüp Gezi Rehberi'nin belirtilmesi gereken bir diğer önemli kusuru, hiç kaynak ve referans göstermemesi ve hattâ Eyüp Câmii plânlarını kopya ettiği kitap ve makaleleri dahi metinde açıklamamasıdır. (E.H.Ayverdi ve Baha Tanman).

6. Meslekdaşımız Yalçın Ulukaya'nın 16 Mart 2013 tarihli gönderisinden: Dosya No.: 70, Harbiye Nezareti Adliye-i Askeriye Dairesi Şubesi, Nüsha: 705; 24 Mayıs 1336 (M.1920). Ata ve yakın arkadaşları Dr. Adnan (Adıvar), Halide Edip Hn., Ali Fuad Paşa (Cebesoy) ve Kara Vâsıf Bey v.b. nin idamlarına ilişkindir.

7. Bu deyimi ilk ortaya atan Semavi Eyice hocamızdır. Eyüp'de bu örnekte (şerefesiz minare türü) iki yapı vardır. Biri, adını andığımız Silâhi Mehmed Bey'inki, öbürü şimdi yıkılmış bulunan üç katlı, konak yavrusu ahşap evimizin hemen yanındaki Semiz (Cedid) Ali Paşa Mescidi'dir. Burada, sırası ile Süleyman Hikmetî Efendi, oğlu ünlü Mevlevî Zekâî Dede Efendi (v.1897) ve onun oğlu bestekâr ve Reisülkurra Hâfız Ahmed İlhâmi Irsoy dedemiz (v.1943) imamlık yapmışlardır.

8. Sanat Tarihçisi Enis Karakaya 'nın burada çektiği resimler, Kadir Has Üniversitesi'nin 22-23 Mayıs 2003 tarihinde düzenlediği Haliç Sempozyumu'na ilişkin tebliğler kitabındaki (yayım t.2004) makalesinin ekinde görülebilir. Bu satırların yazarı da aynı sempozyumda "Byzantion'un kökenindeki Thrak damgası" başlıklı bir tebliğ sunmuştu.

9. Takvim-üt Tevârih, Kâtip Çelebi; Hadîka I/269; Şakayık'ın Atâi zeyli: I/325-327; Müstakim-zâde, Yazma Meşâyih-nâme-i İslâm, Süleymaniye Es'ad Efendi Küt.1716/I; İlmiye Salnâmesi, s.518; İ.H. Danişmend, İzahlı Osmanlı T. Kronolojisi, İst. I/117; T.Öz, İstanbul Câmileri, I/17; R.E.Koçu, İst. Ans. I/119-120; İ.H. Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilâtı, s.73; T.Gökbilgin, İslâm Ans. C: 8, s.786-790, İst. 1960, Müeyyed-zâdeler maddesi; Şakayık Tercümesi-Mecdi Efendi, Matbu nüsha,1269 H., s.426.

Tüm kaynakların analizinde, değerli mesai arkadaşım, İstanbul Hamamları araştırıcısı merhum Şinasi Akbatu'nun büyük emeği geçmiştir. Kendisine şükran borçluyum.

10. Adı geçen Şinasi Bey'in tesbit ettiği bir başka yanlışlık, Hacı Çelebi veya Hacı Halife adları ile tanınan Şeyh Abdürrahim Efendi'nin oğlu Müderris Alâeddin Efendi'nin (Ali Çelebi – Eyüb Ali'si) bazı kaynaklarda Eyyûb İsâ şeklinde gösterilmesidir. İsâ yanlıştır, yanlış okunmuştur. Eyyûb Ali'si olacaktır.

11. Merhum Kemal Elker ile Revnakoğlu arşivi üzerinde çalışırken bu halife Şa'ban Efendi'nin ilk Şa'ban Efendi ile arasındaki uzunca yıllar farkına dikkatimiz çekilmişti. Bununla beraber, hazîre'de ikinci Şa'ban Efendi'nin mezar taşına rastlayıp resmini çektik. İkisi arasında başka bir şeyh bulunup bulunmadığı ayrıca incelenmeğe değer.

12. Tekkemizin Halvetîlikten yine Halvetîliğin bir kolu olan Sünbülîyye'ye, sonra aynı kollardan Şemsîyye'ye ve en sonra da, ayrı bir tarîkat olan Rıfâiyye'ye geçişi üzerinde yer darlığından fazla duramıyacağız.

Bu hususta, okurlarımıza İstanbul, Beyazıt'taki (Beyaz Saray) Enderun Kitabevi'nin 1995 baskısı, Sâdık Vicdâni'nin Tomâr-ı Turûk-u Alîyye'sini salık veririz (yay.haz. Doç.Dr. İrfan Gündüz).

Gerçek bir tarikat fabrikası olan Halvetîyye'den doğan şubeler, bu kitabın 187-188 nci sayfalarında sıra ile gösterilmektedir. s.208'de Sünbüliyye kolu, s.250'de Şemsiyye kolu, s.251'de de Şemsiyye'den ayrılan Sivâsiyye kolu incelenmektedir. Kastamonu'lu Şeyh Şa'ban-ı Velî'nin kurduğu Şa'baniyye kolu ise, Halvetîyye'nin Cemâliyye kolundan ayrılmıştır.

Sivâsiyye kolu ile kısaca ilgilenmemizin nedeni, Şeyh Abdülkadir Efendi'nin amcası Şeyh Abdürrahim El-Müeyyedî Hacı Çelebi'nin Sivâsi Tekkesi'nin şeyhi olmasıdır.

İstanbul'da iki ayrı Sivâsi Tekkesi vardır (geniş bilgi için bkz. M.Baha Tanman, TDV İslâm Ans., C.37, İst. 2009; s.287-289).

Biri, Fatih ilçesi, Şeyh Resmî Mahallesindeki Darüşşafaka lojman binasının bulunduğu arsada yer almaktaydı. 1971-73 yıllarında, henüz genç ve amatör bir yazar olarak Bizim Anadolu Gazetesi'ne makaleler yazarken, Darüşşafaka yönetimi ile epey çekişmiş, bu tekkenin bazı kırık mezar taşlarının bir müzeci zevkiyle (!) duvarlara katılmış olduğunu resimlerle belirtmiştik. Ayrıca, bazı merdiven altlarında muşambaya sarılı sapasağlam mezar taşlarına da rastlayıp onları da resimlemiştik. Bizlere lise bahçesine giriş yasaklanmıştı. Adı geçen lisenin ön tarafında, cadde kenarındaki Benli-zâde Râşid Efendi Sebili'nin de eski pabuçlarla, fırıncı kürekleriyle dolu perişan hâli de dikkatimizi çekmişti.

Merhum Kemal Elker ile, S.Eyice hocamızın talimatı üzerine, kiliseden çevrilen mescidler hakkında yine o yıllarda bir çalışma yaparken, Beyazıt Belediye Kütüphanesi'nde rastladığımız bir Pervititch paftasında (1929) bu tekke-mescide ait bir minare kalıntısına rastlamıştık.

Yavsî Baba Tekkesi olarak da isimlendirilen bu dergâhda, (amca) Abdürrahim Müeyyedî'nin de şeyhlik yaptığı anılan makalede belirtiliyor.

Bu durumda, talana uğramış ve kırıkları duvar içlerine yerleştirilmiş hazîrede (ki onlar da kırıktır) anılan zâtın mezarını –varsa- tesbit etmek hemen-hemen imkânsız hâle gelmiştir.

Biz yukarıda ayrıntıları açıklanan nedenlerle, amca ve babanın (Şeyh Abdürrahim El-Müeyyedî – Hacı Çelebi ve Şeyh Abdülkerim Hacı El-Müeyyedî) kabirlerinin Şeyhî Abdülkadir Mescidi'nin altındaki türbede olabileceğini, şüpheli olarak ileri sürmüştük. Bu kanımızı güçlendiren bir not, Mecdî Efendi'nin Şakayık tercümesinde (basılı nüsha, H.1269, s.426) karşımıza çıkıyor: *"Serezli Muslihiddin Efendi'nin vefatından sonra Sivasî Tekkesi'ne şeyh olan Abdürrahim El-Müeyyedî- Hacı Çelebi, H. 944'de vefat edince, birâderi [Şeyh Abdülkerim Hacı El- Müeyyedî olacak!] yanında Eyüb'de defnolundu."*.

İkinci Sivâsî Tekkesi ise (aynı makaleye atıfla) Eyüp İlçesi Nişancı Mustafa Paşa Mahallesinde, Eyüp-Nişanca yolu üzerinde yer alır. Bu tekkenin ulularından Abdülmecid Sivâsî ile Abdülahad Nûri Sivâsî'nin kâğir türbeleri ve tekkenin hazîresi günümüzde görülebilmektedir.

13. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Muhibbân Mecmuası, S.7-8, 11 Temmuz 1327 ®; Şeyh Hasib Efendi'nin vefâtı (M.1911).

14. Zekâi Dede Efendi'nin torunu, Em.Alb. merhum dayım Abdülhalim Irsoy'un, Eyüb'deki en eski ve en samimi arkadaşı, "Onbaşı" lâkaplı Salih Ezer'in babasıdır. Devlet kitaplarından emekli olan Salih ağabeyimiz, hayatı boyunca içki ve sigara içmediği halde 1975'lerde akciğer kanserinden Hakk'a yürümüştü. Rahmet olsun!

15. Daha önce sözünü ettiğimiz 1956 Kasımındaki vandalizmde, yalnız altı türbe üstü mescid olan yapı değil, çökme tehlikesi ileri sürülerek Ebü'l-Hüdâ evlâdına ait türbe ve kütüphane'nin kalıntıları da yıktırılmıştı.